

სერგო ვარდოსანიძე

*ისტორიის მეცნიერებათა დოქტორი, თეოლოგიის დოქტორი,
პროფესორი, თბილისის სასულიერო აკადემია და სემინარია*

**ევროპელ მოგზაურთა და კათოლიკე მისიონერთა ცნობები
ტყვეთა სყიდვის შესახებ დასავლეთ საქართველოში
(XVII საუკუნე)**

შუა საუკუნეების საქართველოს ისტორიის ერთ-ერთი ყველაზე რთული პერიოდი იყო XV-XVIII საუკუნეები. ამ დროს ერთიანი სახელმწიფო აღარ არსებობდა. ისტორიული საქართველოს სივრცეში წარმოიშვა ჯერ სამი პროვინციული სამეფო (ქართლი, კახეთი, იმერეთი), შემდეგ - ცენტრალურ სახელმწიფოებრივ ერთეულებთან მტრულ დამოკიდებულებაში მყოფი სამთავროები (სამცხე-საათაბაგო, გურია, ოდიში, აფხაზეთი, სვანეთი). მოიშალა ქვეყნის ეკონომიკა, კულტურა, მოსახლეობა აღმოჩნდა უკიდურესად მძიმე, დაუცველ მდგომარეობაში. უშედეგო იყო ცენტრალური ხელისუფლების მცდელობა, კონტროლი დაეწესებინა ურჩ სამთავროებზე. ამ ურთიერთდაპირისპირებასა და ომებს ეწირებოდა მოსახლეობა. გახშირდა ნადავლისათვის ლაშქრობები, ურთიერთ მიხდომა, დამარცხებულისათვის ქონების წართმევა. ამ დროს დასავლეთ საქართველოში დაიწყო დამარცხებული თანამემამულეების ჯერ გამოსასყიდით გათავისუფლების, ხოლო შემდეგ - მათი უცხოელებზე გაყიდვის ტენდენცია. აკად. ნ.ბერძენიშვილის განმარტებით: „ტყვეთა სყიდვა“ ამ დროს ადგილობრივი კაცის უცხოეთში გაყიდვას ეწოდებოდა. ასეთი ტყვეთა სყიდვა ფეოდალურ საქართველოში გვიან გაჩნდა... განსაკუთრებით XVI საუკუნიდან გაძლიერდა... ეს მოვლენა ღრმა ეკონომიკურ და სოციალურ საფუძვლებს ემყარებოდა“ (ბერძენიშვილი 1972, 170).

ტყვეთა სყიდვა ანადგურებდა დასავლეთ საქართველოს მოსახლეობის გენოფონდს. გადაგვარებული ფეოდალები და, რაც ყველაზე გასაოცარი და დაუჯერებელი იყო, ზოგჯერ სასულიერო პირებიც, აქტიურად იყვნენ ჩართული თანამემამულეთა ოსმალებზე მიყიდვაში და აქედან მიღებული შემოსავლით მათთვის საჭირო საქონელს იძენდნენ. „არც ერთ უცხოელ დამპყრობელს ხმლით იმდენი ზარალი არ მიუყენებია

საქართველოსათვის, რამდენიც ამ „მშვიდობიანმა“ ტყვეთა სყიდვამ მიაყენა მას“ (ბერძენიშვილი 1972, 171-172). საქართველოს მართლმადიდებელმა ეკლესიამ – ლიხთ-იმერეთისა და აფხაზთა საკათალიკოზომ – XVI საუკუნის 50-იან წლებში, იმერთა მეფის ბაგრატ III-ის მხარდაჭერით, გადამწყვეტი ბრძოლა გამოუცხადა ტყვეთა სყიდვას. მეფის ინიციატივით, ბიჭვინთაში მოწვეულ იქნა საეკლესიო კრება. დამსწრეთა შორის იყვნენ : ლიხთ-იმერეთისა და აფხაზთა კათალიკოზ-პატრიარქი ევდემონი, რომელიც, პროფ. ს.კაკაბაძის მტკიცებით, მამამთავრობდა XVI საუკუნის 50-70-იან წლებში; სრულიად საქართველოს კათალიკოზ-პატრიარქი მალაქია (1532-1560 წლები). კრებას ასევე ესწრებოდა დასავლეთ საქართველოს 10 მღვდელმთავარი. კრებამ განიხილა დასავლეთ საქართველში ტყვეთა სყიდვით შექმნილი უმიძიესი ვითარება და მის აღსაკვეთად შეიმუშავა საგანგებო დოკუმენტი, რომელსაც ეწოდა – „სამართალი კათალიკოზისა“. დოკუმენტის დასაწყისში კათალიკოზნი – ევდემონ და მალაქია აღნიშნავენ: „ქ. სახელითა და ღ”თისათა მე, ქრისტეს მიერ კურთხეულმან, ყოვლისა საქართველოსა კათალიკოზმან პატრიარქმან მალაქია, მე, ქრისტეს მიერ კურთხეულმან აფხაზეთის კათალიკოზმან, მამათ-მთავარმან ევდემონ, დავსხედით და შევკრიბენით ყოველნი ებისკოპოზნი აფხაზეთისანი. და დიდი სიყმილი მოვიდა ცოდვათა ჩუენთაგან, მრავალი უწყესობა და უჯერო საქმე შემოვიდა: კაცის კლვა, კაცის სყიდვა, ეკლესიის კრეხვა და უხვედრობა. დავიდევით სჯულის კანონი და ჩუენცა იმისგან გამოვიღევით; და რაცა იმისაგან არ გამოვიღევით, ჩუენ ჩუენი მაგიერი არა შეგვიმატებია რა. და სჯულის კანონიცა ასრე ბძანებს. [კაცის სყიდვისა ესე გავაჩინეთ] 1. ქ. რამანც კაცმან კაცი გაყიდოს, ანუ დიდმან, ანუ მცირემან, ანუ თავადმან, ანუ აზნაურმან და ან გლეხმან, წმიდათა კრებულთაგან შეჩუენებულ იყოს და განხილი. რასაც კაცს მართლით განკითხვითა და გამოძიებითა კაცის სყიდვა გამოაჩნდეს, თუ ის კაცი დაიხსნას და მოიყუანოს, მისსა საყდარსა და ებისკოპოსს დაუურვოს, რა ერთიც ძალ-ედვას, დამკლების უფალსაცა დაუურვოს. და თუ ვერ მოიყუანოს, ვინ გინდა ვინ იყოს, თავადისშვილი, უნდა აზნაურიშვილი, უნდა გლეხი, მაშინც ვერამ საქმემ ვერ იხსნას, უკანონოდცა არს, – ძელსა მიეცეს. და ვინც ქრთამი აიღოს და არ ჩამოარჩოს, შეჩუენებულ იყოს წმიდათა კრებულთაგან და კანონსამცა ქუეშე არის წმიდათა მოციქულთასა. ქ. კანონსამცა ქუეშე არის წმიდათა მოციქულთასა...“ (კაკაბაძე 1913, 3). დოკუმენტს კათალიკოზ-პატრიარქთა გარდა, ხელს აწერდნენ:

„მე, ქუთათელი მიტროპოლიტი სვიმიონ, კანონითა ვამტკიცებ.
მე, გენათელ მთავარ-ეპისკოპოზი ანტონი, კანონითა ვამტკიცებ.
მე, მამა ჭყონდიდელი, კანონითა ვამტკიცებ.
მე, ბედიელ მიტროპოლიტი, კანონითა ვამტკიცებ.“

მე, მოქუელ მთავარ-ებისკოპოზი, კანონითა ვამტკიცებ.
მე, დრანდელ მიტროპოლიტი ფილიპე, კანონითა ვამტკიცებ.
მე, ცაგერელ მამათ-მთავარი კოზმან, კანონითა ვამტკიცებ.
მე, ხონელ მთავარ-ებისკოპოზი ზაქარია, კანონითა ვამტკიცებ.
მე, ნიკორწმიდელი ებისკოპოზი იოვაკიმ, კანონითა ვამტკიცებ.
მე, ჩიშელ მამათ-მთავარი კვირილე, კანონითა ვამტკიცებ“

(კაკაბაძე 1913, 7).

საეკლესიო კრების გადაწყვეტილებათა შესრულება დამოკიდებული იყო ძლიერი ცენტრალიზებული ხელისუფლების სიმტკიცეზე. ამ დროს იმერთა მეფე ბაგრატ III ძლიერი მმართველი იყო და მტკიცედ უჭერდა მხარს ლიხთ-იმერთა და აფხაზთა საკათალიკოსოს მიერ საეკლესიო კრებაზე მიღებულ გადაწყვეტილებათა აღსრულებას, მაგრამ მისი გარდაცვალების შემდეგ, და განსაკუთრებით XVII საუკუნეში, დასავლეთ საქართველოს სამთავროები (ოდიშის, გურიის, აფხაზეთის) აღარ ემორჩილებოდნენ იმერთა მეფეს, პირიქით, ცდილობდნენ ცენტრალური ხელისუფლების დასუსტებას. სამთავროების „დამოუკიდებლობისათვის“ ბრძოლას ხელს უწყობდა ოსმალეთის იმპერია, რომელიც კარგად სარგებლობდა დასავლეთ საქართველოში არსებული ფეოდალური ანარქიით, იკავებდა ისეთ სტრატეგიულ საზღვარ ნავსადგურებს, როგორებიც იყო: ანაკოფია, ბიჭვინთა, ანაკლია, ფოთი, ქობულეთი, ბათუმი. ეს ნავსადგურები იქცა დასავლეთ საქართველოს სხვადასხვა სოფლებიდან გატაცებული ადამიანების ოსმალეთში გასასყიდად გასაგზავნად ძირითად ადგილებად, რომელთაც ოსმალური გარნიზონები იცავდნენ. ამის გარდა, იმერეთის სამეფოდან გატაცებული ტყვეების ნაწილი სახმელეთო გზით, მდინარე ხანისწყლის ხეობით - ხანი საკრაულას ხეობით, გადაჰყავდათ ოსმალეთში. იმერეთში XX საუკუნის 60-იან წლებამდე დაკარგულ საქონელზე იტყოდნენ: „ჩეიარა კაკას ხიდი“... ეს იმას ნიშნავდა, რომ დაკარგულს ვეღარ დაიბრუნებდნენ. ოსმალეთის მეშვეობით, ქართველი ტყვეები ხვდებოდნენ ირანში, ეგვიპტეში, ერაყში და აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებში. რამდენი სევდა და ტკივილია გადმოცემული ერთ ხალხურ ლექსში:

„მანდ რო ქალი დავიკარგე,
განჯას თათარსა ვყევარო,
ქიშმიშით გასუქებული,
ბადრი მთავრესა ვგევარო,
მაცვია სიასამური,
მაშიებზე ვდგევარო,
დღისით მიპყრია ბორკილი,
ლამე ნემსებზე ვწევარო,

ტალიკ-ტალიკო ბიჭებო,
მისადეგ მოსადეგარო,
მოკრიფეთ თითო შაური,
მიხსენით თქვენი ტყვე ვარო.“

(კოტეტიშვილი 1961, 79).

მიუხედავად იმისა, რომ დასავლეთ საქართველოში XVI-XVIII საუკუნეებში სრული ქაოსი იყო, „ტყვეთა სყიდვის“ ორგანიზების საქმეში ყველაფერი საათივით იყო აწყობილი.“ გვიანი შუა საუკუნეების განმავლობაში საქართველოში არ მოიძებნებოდა, ალბათ, არცერთი თავადი თუ აზნაური, ფეოდალურ შინაომებში რომ არ ყოფილიყო გარეული. მოწინააღმდეგეებს შორის ურთიერთობას ძალა წყვეტდა. ისინი თავს ესხმოდნენ ერთმანეთს, არბევდნენ, აოხრებდნენ, ატყვევებდნენ. ნიშანდობლივია, რომ მოლაშქრის აღჭურვილობის აუცილებელ ატრიბუტს შეადგენდა რამდენიმე წყრთის სიგრძის თოკი იმ ადამიანებისა და პირუტყვის დასაბმელად, რომელთაც არეულობებში იშოვნოდა“ (კილანავა 2022, 119-120).

სამწუხარო და გამაოგნებელი იყო ქართული ფეოდალური კლასის უმრავლესობის აზროვნება. ისინი თავიანთ ყმებს ადამიანებად არ თვლიდნენ და ისე ექცეოდნენ, როგორც პირუტყვებს. ჩვეულებრივი მოვლენა იყო მათი ცემა-ტყეპა, ქონების მითვისება, გაჩუქება, ძალღებში გაცვლა. ცენტრალური ხელისუფლების (იმერეთის სამეფო კარი) მიერ გამოცემულ საკანონმდებლო დოკუმენტებში იკრძალებოდა ოსმალებზე ტყვეთა სყიდვა, რაც შეეხებოდა ქვეყნის შიგნით, ის დასაშვები იყო მხოლოდ იმ პირობით, რომ ცოლ-ქმარი, დედა-შვილი ერთმანეთისაგან არ დაეშორებინათ. საყურადღებოა ლიხთ-იმერეთისა და აფხაზთა კათალიკოზ-პატრიარქის დავით ნემსაძის 1682 წლის შეწირულობის წიგნი, საიდანაც ირკვევა, რომ მან ტყვედ გაყიდვას გადაარჩინა და ბიჭვინთის ღვთისმშობელს შესწირა კოლა ეკიბია და მისი ცოლი. 1742-1750 წლებში შედგენილი დოკუმენტიდან ვიგებთ: „ბესია გიგიბერიას შვილმა ტყვე გაყიდა, გაგუწყერით და გლეხები დავუკავეთ, მოვედით, შეგვხვეწვე და გვაპატივე, ქალის გაუსყიდველობის პირობა მოგართვათ... ახლა თუ ამ ქალს გაყიდვით რამე უშვადეს, ან სააფხაზოთ, ან სათათრედ გახდეს და ხორგას იქით სადმე გეიცეს, თქვენგან და თქვენის ხატისაგან შეჩვენებული ვიყოთ.“ (დასავლეთ საქართველოს... 1921, 162-163). მართალია, დოკუმენტი XVIII საუკუნისაა, მაგრამ იგივე ვითარება იყო XVII საუკუნეშიც - იკრძალებოდა ოსმალებში და აფხაზეთში გაყიდვა, სხვა შემთხვევაში დასაშვები იყო. როგორც პროფ. მ.რეხვიაშვილი შენიშნავს, XVII საუკუნეში დასავლეთ საქართველოში ტყვეთა სყიდვაში არა მარტო თავადაზნაურობა და სასულიერო წოდება, არამედ გლეხებიც იყვნენ ჩართული: „იყო ესე მეფე ალექსანდრე

(1683-1695), მხნე, ახოვანი, ჰაეროვანი და უხვი, არამედ ხელად მქცევი, ცუნდრუკი, უღთო, ტყვეთა მსყიდველი“, ხოლო გურიელი მამია, თუმცა იყო მეფედ (1701-1702), ჰყიდდა ტყვეთა გურულთა... გიორგი აბაშიძის მეფობის დროს (1702-1707) იმერეთში ვერავინ იკადრებდა განყიდვად ტყვისა თვინიერ მისსა, ოდიშს და გურიას იყიდებოდა ტყვენი ფრიად და უმეტეს ოდიშის ლიპარტიანისაგან. გაბრიელ ჭყონდიდელი იყო უღვთო მეძავ-მემრუშე, სოდომით და ტყვის მსყიდველი და სავსე ბოროტითა, სვიმონ ქუთათელი მღვდელმთავარი იყო, მაგრამ ტყვის მსყიდველი, მეძავ-მემრუშე, კაცის მკველელი... უწირავ-ულოცველი“ (რეხვიაშვილი 1989, 407).

ევროპელი მოგზაურები და კათოლიკე მისიონერები თავიანთ ჩანა-წერებში დეტალურად აღწერდნენ იმ უმძიმეს სოციალურ-ეკონომიკურ და სულიერ ვითარებას, რომელიც სამეფო-სამთავროებად დაშლილ საქართველოებში იყო. 1624 წელს რომის კონგრეგაციამ დასავლეთ საქართველოში, პატრ ივანეს წინამძღოლობით, ოთხი დომინიკანელი მღვდელი გამოგზავნა, რომელთაც დაწვრილებით აღწერეს თავიანთი მოგზაურობა, შეხვედრები, შთაბეჭდილებები: სამეგრელოს მთავართან (ლევან II) შეხვედრისას, „მთავარმა მიამბო, თათრებს საომარის ნაგებიდან 400 ყაზახ-რუსი გამოქცევია და ჩემს სამეფოში მოვიდნენო. მირჩიეთ, რა ვუყო მაგათ: ყმებსავით გავყიდო, როგორც აქ ჩვეულებად გვაქვს, თუ დავსაჯო, რადგან უწინ იმათვე ბევრი რამ მომტაცესო“. (თამარაშვილი 1902, 148). ამ დიალოგში კარგად ჩანს, რომ სამეგრელოს მთავრისათვის ტყვეებით ვაჭრობა ჩვეულებრივი მოვლენა იყო.

ასევე საინტერესოა კათოლიკე მისიონერების ერთი ცნობა, რომელიც ეხება ლიხთ-იმერეთისა და აფხაზთა კათალიკოზ მალაქიას (1616-1639 წ.წ.), რომელსაც ერთი უწესო დედაკაცის ოსმალთათვის მიყიდვა გადაუწყვეტია მისი დასჯის მიზნით. (მიხეილ თამარაშვილი, „ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის.“ თბ. 1902:160). დონ კრისტოფორ დე კასტელი მოგვითხრობს: „არაერთხელ დამსვლელბია თვალები ცრემლებით, როდესაც ვხედავდი, თუ როგორ ჰყიდდნენ ბატკნებივით ხელშეკრულ ყმაწვილებს თურქებზე. უამრავი ბავშვი მიჰყავდათ და მათ უმანკოებას დემონის სარწმუნოებას უმორჩილებდნენ ოსმალეთში“. (კასტელი 1977, 54).

სამწუხაროდ, ვერავინ იცავდა ამ ახალგაზრდებსა და მათ გაუბედურებულ მშობლებს. „საკუთარი თვალთ მინახავს, - განაგრძობს კასტელი, - კოლხეთის პროვინციაში გაყიდული უამრავი ყმაწვილი. ისინი კონსტანტინოპოლში მიჰყავდათ და იქ ვნახე ისინი სწორედ ისეთი, როგორც კასონტის ზღაპარშია მოთხრობილი.“ (კასტელი 1977, 54).

ტყვეთა სყიდვა ჩვეულებრივი მოვლენა იყო აფხაზეთის, სამეგრელოსა და გურიის სამთავროებში. ამ მხენე საქმიანობაში ჩართული იყო იმერეთის თავადაზნაურობის ნაწილიც. „გურიის პროვინციის ერთ-ერთ ქალაქში, რომელიც მდებარეობს შავ ზღვასთან, მოდიან სხვებთან შედარებით მეტად თურქები და ყიდულობენ ქრისტიან ტყვეებს... ბავშვებით დატვირთული ხომალდი მიდის ჯოჯოხეთში“. (კასტელი 1977, 148).

კასტელის ცნობებს დასავლეთ საქართველოში ტყვეთა სყიდვის შესახებ კიდევ უფრო აზუსტებს ფრანგი მოგზაური ჟან ბატისტ ტავერნიე, რომელმაც 1630-1638 წლებში იმოგზაურა აღმოსავლეთის ქვეყნებში. სტამბულში მისი ყურადღება მიიქცია სამეგრელოს მთავრის ელჩმა, რომელმაც, პატრონის სახელით, სულთანს მიართვა საჩუქრები, რომელიც შედგებოდა - რკინის, ფოლადისა და დიდძალი მონებისაგან. „პირველი აუდენციის დროს მას თავის ამაღაში ორასზე მეტი კაცი ჰყავდა, მაგრამ რადგან თითო მათგანს ყოველდღე ჰყიდდა თავისი ხარჯის დასაფარავად, სამშობლოში გამგზავრებისას პირადი მდივნის და ორი ფარეშის მეტი არავინ დარჩენია“. (ტავერნიე 1974, 201). ტავერნიე გაკვირვებას ვერ მალავს, როდესაც ხედავს ტყვეთა სყიდვაში ჩართულ სასულიერო პირებს, „რომელთაც იმხელა იურისდიქცია მოიპოვეს ხალხზე, რომ მათ შეუძლიათ მიჰყიდონ ადამიანები როგორც თურქებს, ისე სპარსელებს, რასაც ხშირად სჩადიან კიდევ.“ (ტავერნიე 1974, 203).

პატრი იოსებ ჯუდიჩი „სამეგრელოს აღწერაში“, რომელიც მან რომში გაგზავნა 1640 წელს, წერს: „ამ თვეში სამეგრელოდან კონსტანტინოპოლში თათრების გემები დატვირთული იყო იმ ქვეყნის საქონლით და განსაკუთრებით ურიცხვი ქრისტიანი ყმაწვილით, რომლებიც თათარს მიჰყიდეს.“ (თამარაშვილი 1902, 177). ფეოდალური ურთიერთობა ყველაზე ველური ფორმით იყო წარმოდგენილი, ცენტრალური ხელისუფლება ვერ აკონტროლებდა ვითარებას და ეს კიდევ უფრო ამძაფრებდა მთავრებისა და თავად-აზნაურების ველურ ინსტინქტებს. ისინი, როგორც არქანჯელო ლამბერტი მოგვითხრობს, - „არა მარტო ისაკუთრებდნენ თავიანთი ყმების ქონებას, არამედ მათი სიკვდილ-სიცოცხლის უფლებასაც ჩემულობდნენ... სიხარბით დაბრმავებულნი არ ზოგავდნენ არც ბავშვებს, არც დედაკაცებს და არც თვით მამაკაცებს, ოღონდ მათთვის რამე ბრალი დაედოთ. შეუბრალებლად და დაუზოგავად ჰყიდდნენ ურწმუნოებზედ და ამნაირად მამულს, ნათესაობას, თავისუფლებას და თვით სარწმუნოებას... ერთი სიტყვით, ყმებს, როგორც პირუტყვებს, ასე ეპყრობოდნენ. ეს უღმერთოები მარტო ერისკაცების გაყიდვას არ სჯერდებოდნენ... თვით მღვდლებსაც კი ჰყიდდნენ“. (თამარაშვილი 1902, 177).

კათოლიკე მისიონერი არქანჯელო ლამბერტი, რომელიც 1630-1649 წლებში მოღვაწეობდა საქართველოში, კერძოდ, სამეგრელოში, დეტალურად აღწერს ლევან II დადიანის სამეგრელოს სამთავროს და დანანებით აღნიშნავს, რომ სამთავროში მაჰმადიანებზე ყმების გაყიდვა ჩვეულებრივი მოვლენა იყო: „დიდად სამწუხარო სანახავია, რომ ასობით ქრისტიანი ყმაწვილი ქრისტიან პატრონებს მიჰყავთ და ჰყიდიან თათრებზედ, რომლებიც ყიდულობენ თუ არა, მაშინვე თათრულად აცმევენ, თავიანთი ცრუ სჯულის აღსარების ნიშნად თითო ააშვერინებენ და ამით ქრისტეს სარწმუნოებაზე უარს ათქმევენებენ; ეგრევე აწყებინებენ თავიანთი თათრული რჯულის და ჩვეულების სწავლას. ამას ყველას ჰყოფენ თვით ქრისტიანების წინ და ქრისტიანების ქვეყანაში, უწინარეს კონსტანტინოპოლში, წასვლისას. როგორც ყმაწვილებს, ასევე ეპყრობიან დედაკაცებს, რომელთა ყიდვისათვის თათრები ფასს არ ზოგავენ, რადგან (როგორც არიან მომეტებულად მეგრელის დედაკაცები) დიდის სიმშვენიერით შემკულნი არიან, რის გამო თათრები თითოში ზოგჯერ სამას ან ოთხას ძექინს აძლევენ.“ (თამარაშვილი 1902, 181) ფრანგი მოგზაური ჟან შარდენი 1672 წელს ჩამოვიდა საქართველოში. ქართულ მიწაზე შემოსვლისთანავე მას ასეთი სურათი დახვდა: ზღვის სანაპიროზე გასასყიდად გამზადებული, ერთმანეთზე ბორკილებით გადაბმული ტყვეები, ხოლო გემი, როლებზე ის იმყოფებოდა, „ტყვეების საპყრობილე იყო. ტყვეებს, მათ შორის ყმაწვილებსაც, ყოველ საღამოს ჯაჭვით წყვილ-წყვილად აბამდნენ, დილით ჯაჭვებს ხსნიდნენ.“ (შარდენი 1975, 206). მოგზაური გაოცებულია იმით, რომ ტყვეთა სყიდვაში ჩართული ბოროტმოქმედნი თავიანთ ქმედებას იმით ამართლებენ, რომ სხვანაირად ვერ შეიძენენ იმ ნივთებს, ტანსაცმელს, აბრეშუმს, იარაღს, თუ ტყვეებს არ გაჰყიდიან.

კათოლიკე მისიონერი იოსებ რომაელი 1676 წელს რომში გაგზავნილ წერილში წერს: „ოჰ, როგორ დასწყებოდათ გული წმიდა პეტრე ნოლასკელს და წმიდა პავლინოს აქაური სამწუხარო სვრა რომ ენახათ! უმანკო ბავშვებს, თუ ვაჟებს, თუ ქალებს, სავაჭრო მეიდანზე ჰყიდიან ოხერ ფასად, რათა მით დააკმაყოფილონ ოსმალების უწმინდური მადა. გვესმის და ვხედავთ მათს ჟღავილს და ტირილს: ამ დროს ზოგი მდინარეში თავს იგდებს, ზოგი თვალებს ითხრის და ზოგიც ცხვირს იჭრის, რათა ურწმუნოებმან აღარ იყიდონ და წმიდა სარწმუნოება არ დაატოვებინონ.“ (თამარაშვილი 1902, 249).

ეცნობი ამ შემზარავ დოკუმენტებს და ერთი კითხვა გაწუხებს: რატომ ეს ყველაფერი? პატრი იოსებ რომაელი ამ კითხვას ასე პასუხობს: „ეს საზიზღარი ჩვეულება იმიტომ გავრცელდა ასე ადვილად, რომ ბატონები უღმრთონი და მრავლად არიან, რადგან საქართველო სავსეა თავადებით, რომლებსაც ჩვენში ბატონებს ვეტყვი. ამათ განუ-

საზღვრელი უფლება აქვთ, თავიანთ ქვეშემდგომებს რაც უნდათ, ის უყონ, ასე რომ, დამშლელი არავინა ჰყავთ. ბატონების ხელშია ყმათა ქონება, სიცოცხლე, ნამუსი, ამიტომ ყოვლადის სიადვილით, როგორც უბრალო ნივთს, ოსმალებზე ჰყიდიან“. (თამარაშვილი 1902, 250).

ქვეყანაში უზნეობა, უღირსობა მაშინ მძლავრობს, როდესაც მოშლილია ცენტრალური ხელისუფლება, არის ანარქია, ქაოსი, რაც საშუალებას აძლევთ ბნელ ძალებს, იმოქმედონ შეუბრალებლად და ცხოველური ინსტინქტებით. ამის მაგალითია XVII საუკუნის დასავლეთ საქართველოს ისტორია. კათოლიკე მისიონერები ჯანსაღ ეროვნულ ძალებთან ერთად ებრძოდნენ დასავლეთ საქართველოში გავრცელებულ ტყვეთა სყიდვას, ამ მხრივ მათ მცირე წარმატებებიც ჰქონდათ, მაგრამ ძლიერი ცენტრალური ხელისუფლების არარსებობის პირობებში ტყვეთა სყიდვის – ამ მავნე ჩვეულების – სრული აღკვეთა შეუძლებელი იყო.

გამოყენებული წყაროები და ლიტერატურა

- ბერძენიშვილი, ნიკო. 1972. საქართველოს ისტორიის საკითხები, თბილისი.
Berdzenishvili, nik'o. 1972. Sakartvelos ist'oriis sak'itkhebi, tbilisi.
- კაკაბაძე, სარგის. 1913. სამართალი კათალიკოზისა და მისი შედეგის დრო, თბილისი
K'ak'abadze, sargis. 1913. Samartali k'atalik'ozisa da misi shedgenis dro, tbilisi
- კოტეტიშვილი, ვახტანგ. 1961. ქართული ხალხური პოეზია, თბილისი
K'ot'et'ishvili, vakht'ang. 1961. kartuli khalkhuri p'oedia, tbilisi
- კილანავა, ა. 2022. ადამიანებით ვაჭრობა საქართველოში, თბილისი, პალიტრა L
K'ilanava, a. 2022. Adamianebit vach'roba sakartveloshi, tbilisi, p'alit'ra L.
- დასავლეთ საქართველოს საეკლესიო საბუთები. 1921. წიგნ. 1, გამოცემული ს. კაკაბაძის მიერ, თბილისი.
Dasavlet sakartvelos saek'lesio sabutebi, ts'ign. 1921. 1, gamotsemuli s. K'ak'abadzis mier, tbilisi.
- რეხვიაშვილი, მიხეილ. 1989. იმერეთის სამეფო 1462-1811, თბილისი, უნივერსიტეტის გამომცემლობა.
Rekhviashvili, mikheil. 1989. Imeretis samepo 1462-1811, tbilisi, universit'et'is gamomtsemloba.

თამარაშვილი, მიხეილ. 1902. ისტორია კათოლიკობისა ქართველთა შორის, თბილისი.

Tamarashvili, mikheil. 1902. Ist'oria k'atolik'obisa kartvelta shoris, tbilisi

კასტელი დე, კრისტოფორო. (დონ). 1977. ცნობები და ალბომი საქართველოს შესახებ, თბილისი.

Don k'rist'opor, de k'ast'eli. 1977. Tsnobebi da albomi sakartvelos shesakheb, tbilisi.

ტავერნიე, ჯან ბატისტ. 1974. დიდი სენიორიის სამეფო კარის ახალი აღწერა, თბილისი.

T'avernie, zhan bat'ist'. 1974. Didi seniiriis samepo k'aris akhali aghs'tera, tbilisi.

შარდენი, ჯან. 1975. მოგზაურობა სპარსეთსა და აღმოსავლეთის სხვა ქვეყნებში, თბილისი.

Shardeni, zhan. 1975. Mogzauropa sp'arsetsa da aghmosavletis skhva kveq'nebshi, tbilisi.

Sergo Vardosanidze

*Professor, Doctor of History
Doctor of Theology of Tbilisi Theological Academy and Seminary*

The Reports of European Travelers and Catholic Missionaries on the Purchase of Captives in Western Georgia (17th century)

After the collapse of the unified state of Georgia, feudal anarchy ensued in Western Georgia. The principalities of Guria, Odishi, and Abkhazia endeavored to achieve complete independence from the King of Imer, and waged war against him. The kings of Imer, representing the central government, sought to exert full control over Western Georgia, but were unfortunately unable to do so. The Ottoman Empire supported the region, promoting its decentralization, which led to the practice of selling compatriots as captives from the principalities to the Ottoman Empire.

This dire situation, foreshadowing the catastrophe of Western Georgia, met fierce opposition from the kings of Imer and the Catholicos of Likht-Imereti and Abkhazia. In the 15th century, a church assembly convened in Bichvinta, attended by the Catholicos of Abkhazia, Eudemon, and the Catholicos of Georgia, Malachi, vehemently condemned the purchase of captives, and formulated the “Catholic Law,” outlining punishments for those involved in such transactions. Regrettably, these efforts failed to yield results.

Catholic missionaries such as Patri Joseph Giudici, Don Christopher de Castelli, Archangelo Lambert, Giudice of Milan, and Don Pietro Avitabile, along with European travelers, including Jean Baptiste Tavernier, Jean Chardin, and others, vividly describe the dire situation in the 18th century. Preventing the purchase of captives relied on the presence of a strong central government, which was absent at the time. Consequently, immoral individuals perpetuated the harmful tradition of selling their compatriots abroad for their own benefit.